

služi kao matrica za ljudsko tijelo ako se promatra straga.

Effort shape usredotočen je na kvalitativni aspekt pokreta te na vrstu naprezanja i tjelesne adaptacije u prostoru.

Za antropologiju plesa osnovne su struktura i funkcija. I dok su strukturalističke analize karakteristika evropskih istraživanja, dotle su funkcionalne više upotrebljavane u SAD-u. Iz strukturalne i funkcionalne analize proizlazi onda i uvid u značenje plesa. Ono implicira usporedbu komunikativnog aspekta ponašanja s drugim načinima izražavanja.

Impresionistička analogija plesnog značenja s jezičnim teško se da utemeljiti. Značenja po R. Watermanu posređuju se denotativno ili emfatičnom subliminalnom komunikacijom. Na primjeru monografije G. Strauss o umjetnosti rukava hsiu u kineskom plesu u usporedbi s indijskim mudrama objašnjava se denotativnost, iako je vrsta informacije koja se prenosi sasvim drugačija.

Shui hsiu sastoji se od pokreta koji denotiraju glagolska značenja ili upućuju na osjećaje ljudi, dok mudre posređuju vokabular koji se sastoji od imenica (rijeke, cvijeće, zmije) a manje od glagola. I dok je vokabular mudri dovoljan da komunicira cijeli sadržaj plesne drame, dotle kretnje rukavima samo upotpunjuju sadržaj.

U vezi sa značenjem Royceova spominje kognitivnu i afektivnu funkciju plesa te u analogiji s fundamentalnim pojmovima lingvistike, izraz i sadržaj. U području izraza (ekspresije) dva su pitanja od presudne važnosti: koji su putovi kojima komunikacija sudjeluje u plesu i kako se struktura ekspresije u plesu razlikuje od jezika i drugih komunikacijskih sistema?

U vezi sa sadržajem tri su značajna mjesta: plesni tipovi koji s obzirom na značenje plesa mogu biti mimetički, apstraktni i metaforički, značenje konteksta u deter-

miniranju značenja plesa i intencionalno versus neintencionalno značenje.

Autorica želi ovom knjigom upozoriti na neminovnost inkorporiranja svakog antropološkog istraživanja u kulturno nasljeđe. Individuum i kultura integrirani su a ples kao oblik ljudskog ponašanja ne da se razumjeti izvan svog vlastitog konteksta. Strukturalizam plesne forme, istina, doprinosi stvaranju »plesnih gramatika«, ali ples je individualna kreacija unutar zadanog kulturnog obrasca.

Knjiga **Anthropology of Dance** svakako je zanimljiva za istraživače plesa, ali kada bi se to zanimljivo izdvojilo iz cjeline knjige, ona bi se mogla svesti na trećinu napisanog teksta. Autorica je uglavnom probleme dobro uočila i postavila, ali su odgovori na njih sasvim nezadovoljavajući. Kratkoćom i jednostavnošću autorica rješava kompleksne probleme kao što su problem definicije (prvo poglavlje), sistemi plesnih zapisa (drugo poglavlje), temelji budućih smjernica u istraživanju (četvrto poglavlje) itd.

Knjiga nije opremljena bilješkama, nego se samo navodi citirana literatura i indeks. Stoga završimo riječima Drida Williamsa koji je pišući recenziju ove knjige napisao: »Antropologija plesa je lijepa knjiga, pisana za lijepe ljude s lijepim studentima koji žele primiti i ostaviti dobre utiske... začuđuje ipak koliko je u njoj pravog interesa u potrazi za znanjem ili istinom.«

Snježana Zorić

Festa. Antropologia e semiotica. Relazioni presentate al convegno di studi »Forme e pratiche della festa«, Montecatini Terme, 27 — 29. 10. 1978, A cura di Carla Bianco e Maurizio Del Ninno, Nuova Guaraldi Editrice, Firenze 1981, 279 str.

Talijanska riječ »festa« morala bi se književno prevesti kao praznik ili blagdan. Prijevod u svakodnevn-

nom govornom jeziku bio bi mnogo lakši i adekvatniji: rekli bismo jednostavno »fešta« i znali bismo o čemu se radi. U značenju talijanske riječi »festa« se može reći »fête« (francuski), »feast« (engleski), »Fest« (njemački), »fiesta« (španjolski). Sve to očito ide iz latinskog korijena, a i u pojedinim jezicima riječ je vrlo stara (francuski je pamti iz 11. stoljeća).

Za prikazivača ove knjige problem je u tome što »festa« nije isto što i praznik ili blagdan. Ona je name i praznik, i običaj, i obred, i svečanost, i slavlje. Stoga se veći dio tematike što je pokriva ova knjiga odnosi na naše klasično etnološko istraživanje običaja a poticajna je za buduća istraživanja toga kompleksa pojava.

Autori koji su redigirali i mahom prevodili tekstove simpozija kažu da se pristupi »fešti« u ovoj knjizi mogu podijeliti u dvije skupine: jedni su psihosociološke i sociopolitičke analize, a drugi se bave »feštom« kao kompleksnom diskurzivnom praksom. Analiziraju stoga njezinu unutarnju organizaciju i zanima ih smisao. A svi zajedno pokušavaju odgovoriti na pitanja: koji su konstitutivni dijelovi »fešte« i kako se fenomen omeđuje ali i određuje; u kakvom kontekstu dati skup elemenata tvori »feštu«, kako ti elementi moraju biti međusobno organizirani i napokon je li ritual odnosno obred u isto vrijeme »fešta«?

Podjela među psihosociološkim odnosno sociopolitičkim i onim semiološkim odnosno pristupima i analizama simboličke pa i ekonomske antropologije nije tako stroga i čvrsta kako to prikazivači najavljuju. Povezuje ih to što gotovo nijedan autor u svom pristupu ne isključuje povijest. Vrlo su zanimljiva ona istraživanja koja polaze od povijesnih izvora pa nam nude analize na temelju vremenskih nizova podataka o »feštama« baroknog doba u Napulju (Pedullà — Rak — Ussia str. 183—189) ili o rimskim

tradicijskim »feštama« između petnaestoga i osamnaestoga stoljeća (Boiteux).

Tek takve analize pokazuju koliko su zapravo bile ograničene sve spekulacije o mijeni koju su etnolozi zapažali golim okom i opisivali u rasponu između »nekad« i »sada«. No analiza vremenskih nizova moguća je samo onda ako analiziramo i uspoređujemo usporedivo. To znači da »fešte«, a mogli bismo podjednako govoriti i o običajima, možemo staviti pod lupu antropološke ili etnološke analize tek nakon što smo pojedine pojave ne samo prikazali, tj. opisali, nego nakon što smo razabrali i izdvojili **sekvence** u slijedu događaja. »Fešta« teče različitim intenzitetom, sadržajem, različitim sudjelovanjem pojedinaca i grupa, različitom ekspresivnošću i sl. Tek ako je raščlanimo na sekvence, moći ćemo je analizirati i uspoređivati bilo na dijakronijskoj razini (kao povijesni niz) bilo na sinkronijskoj razini (u različitim socijalnopolitičkim i socijalnokulturnim kontekstima). Zahtjev za raščlanjivanjem »fešte« ili običaja na sekvence tada nije strukturalistička manira nego prijeka potreba znanstvene analize koja se i te kako isplati i nagrađuje istraživača jer mu pomaže da otkrije sintaksu »fešte« a ne samo slijed događaja između dvije točke (početka i kraja).

Za priloge u ovom zborniku značajno je to da su se tih osnovnih zahtjeva zapravo pridržavali svi bez obzira na svoje funkcionalističko, marksističko ili semiotičko odnosno strukturalističko »porijeklo«. Zato se o zborniku, što je inače dosta teško kad je riječ o takvim knjigama može govoriti kao o cjelini.

Nekoliko značajki »fešte« uzastopno pobuđuje pažnju istraživača. U prvom redu to je repetitivnost. Je li ona biološki uvjetovana (agrar i poljoprivredni radni ciklus, vez za čovjek — priroda, čovjekov život i smrt). Ponavljaju li se »fešte« tijekom godine ili u određenim du-

zim razdobljima ne bi li ljudima omogućile da iskoče iz svakodnevnih rutina, pogotovu iz bijede, i da prožive nekoliko sati ili nekoliko dana drugačije, simulirajući »kao da će tako biti i ubuduće« (De Marinis, Lanternari). Ili pak repetitivnost »fešta« daje ritam životu ali i sigurnost da će se taj isti život na godinu ponoviti od Božića (rođenja djeteta) do Svisvetih (dana mrtvih), od buđenja vegetacije do završetka vegetacijskog ciklusa, to jest poljoprivrednog ciklusa koji će omogućiti gozbu — i s njime obnavljanje fizičkih snaga. Nije li suvremena turistička »fešta« upravo to: javlja se u godišnjim ciklusima a čovjek se tijekom odmora »puni« zanimljivim drugačijim informacijama i u kontaktu s prirodom! (Schwimmer str. 209.).

Je li ponavljanje običaja i obreda sa svim ceremonijama što ih prate odnosno ponavljanje »fešta« zapravo obrana od straha od smrti koji je počeo onog trena kad se čovjek rodio?

Daljnja tema koja zanima mnoge referente jest gozba kao sastavni dio »fešte«. Je li to znak obilja ili siromaštva? Ponašaju li se ljudi u »feštama« antiekonomske kad troše silne, pretjerane količine hrane (prehrambene orgije, Lanternari, str. 142) ili se odnos nestašice i obilja mora razumjeti etnološki ali ne etnocentrički. Tako Lanternari (str. 132—150), primjenjujući znanje ekonomske antropologije, pokazuje da lovci i sakupljači individualnu lovinu odmah zajednički konsumiraju zbog pogleda na svijet koji im nalaže zajedničku potrošnju, ali i iz objektivnih razloga (jer meso ne umiju konzervirati). Riječ je o odnosu čovjeka i prirode o kojoj je lovac tako jako ovisan. Prirodi, naime, treba uzvratiti dar da bi njezin idući poklon bio veći. Kolektivna konsumacija (ulova što ga je ostvario pojedinac) takav je dar koji će potaknuti uzdarje od strane prirode. U seljačkim društvima, u kojima postoje socijalni slojevi, hijerarhije i klase, zajednička sa-

kupljanja dobara (različite kolekte) omogućit će gozbu u kojoj će svi biti jednaki. Gozba u toj »fešti« ima ulogu socijalizacije. Ali ne samo nju. U stratificiranom društvu pojedinci iz viših slojeva bit će organizatori kolekte i oni će obaviti redistribuciju. Tako će »fešta« sankcionirati i njihovu nadređenu ulogu. Lanternari upozorava na tu dvojnju funkciju »fešte« u stratificiranim društvima: ona u isto vrijeme sankcionira društvene razlike i djeluje na društvenost, na osjećaj zajednice. U još razvijenijim društvima, uključivši suvremena, »fešta« po njegovu mišljenju podređenim klasama i dalje nudi šansu društvenosti i osjećaj »kao da smo svi jednaki«. U isto vrijeme blagdan se pretvara u koristan instrument građanske klase za afirmaciju njezine političke moći. U suvremenim »feštama« mladih u kojima dolazi do izražaja antikonzumizam i različiti drugi otpori građanskoj kulturi, Lanternari vidi šansu obnavljanja komunitarnog blagdan-skog duha.

»Fešta« nikad nije neutralna s obzirom na društvenopolitičke prilike (Boiteux, str. 13). Analiza »grubih« i »lipih« maškara (kako bismo ih mi razlikovali) u jednom molдавskom selu u Rumunjskoj (Mesnil, str. 158—161) pokazuje suvremenu egzistenciju nacionalne ideje koja se provlači u folkloru još iz prošlog stoljeća. Iz mikrorazine jednog sela šalje poruke na opću razinu društva i prima ih iz nje. Odnos političke sfere života i »fešte« u ovoj knjizi tek je načrt i također potiče novu dimenziju suvremenih istraživanja folklorizma.

No prije završetka ovoga prikaza vratimo se jednom od važnih pitanja istraživanja običaja, a to je odnos »fešte« ili blagdana i rituala. Njime se bavi Pietro Clemente (str. 46—57) u članku o dva običaja tipa naših koleda (ili sličnih ophoda s kolektom). Ti običaji ili »fešte« asimetrično dijele zajednicu u kojoj se događaju: na one koji izvode i sudjeluju u ophodu i na one dru-

ge koji promatraju, primaju ophodare u svojoj kući pa sudjeluju u fešti samo djelomično. Zato gustoća obreda u cijelom običaju nije podjednaka pa Clemente rezonira ovako: »Čista razlika među obredom, koji je katkad u središtu blagdana, i samoga blagdana (>fešte<) jest u tome što obred određuje strogo formalizirane odnose između nosilaca — izvođača i ostalih sudionika i ima specifične simboličke ciljeve, a blagdan, koji ga okružuje, manje je strogo propisan. U blagdanu postoji tendencija nestanka razlika među nosiocima — izvođačima i ostalim sudionicima. Blagdansko ponašanje dopušteno je svima. Obred ima središte i rub, blagdan je policentričan; obred je lokaliziran, blagdan difuzan. Poštujući kulturne i povijesne norme blagdansko ponašanje, koje je difuznije, može jače varirati u sličnom tonalitetu« (str. 56).

Upravo zbog toga blagdan, odnosno »fešta«, po svom je karakteru demokratičan. Uključivanje većeg broja sudionika iz neke zajednice u manje strogo regulirano (neritualizirano) ponašanje, smatra Clemente, ne znači dekadenciju »fešte«. To nije negacija običaja ili kulture i nije iznimka. Stoga običaje odnosno »fešte«, da bi se istraživali, tvrdi Clemente, treba najprije »banalizirati«, tj. shvatiti ih kao banalne i svakodneve a ne kao iznimne pojave života (str. 46).

Dunja Rihtman-Auguštin

Naitre, vivre et mourir. Actualité de Van Gennep. Edités par **Jacques Hainard** et **Roland Kaehr**. Musée d'ethnographie, Neuchâtel 1981, 189 str.

Ova publikacija je uspješna kombinacija kataloga jedne etnografske izložbe i znanstvenih radova sa simpozija koji je održan u povodu te izložbe, predstavljajući tako plod one stare evropske tradicije po kojoj su etnografski muzeji centri za čuvanje, prikazivanje, ali i istraži-

vanje pojedinih aspekata kulture raznih naroda. Etnografski muzej u Neuchâtelu (Švicarska) želio je prikazom obreda prijelaza kod odabranih naroda svijeta upozoriti na aktualnost Van Gennepove analitičke sheme, a znanstveni prilozi s prigodnog simpozija valorizirali su Van Gennepov doprinos i upozorili na moguće smjerove u daljnjem istraživanju ritualnih aspekata suvremenog društva.

U uvodnom dijelu knjige njezin urednik Jacques Hainard navodi da su na ideju o izložbi u čast Van Gennepa došli kustosi Etnografskog muzeja kada su u arhivu ponovo otkrili Van Gennepove dokumente iz razdoblja od 1912. do 1915. godine. Van Gennep je u to vrijeme radio u Neuchâtelu pripremajući, između ostalog, i internacionalni kongres etnologije i etnografije (održan u lipnju 1914. godine). Da bi ostvarili ideju o prikazivanju rituala prijelaza, Etnografski muzej i Etnološki institut sveučilišta u Neuchâtelu pozvali su kao suradnike nekoliko stručnjaka iz Belgije, Portugala i Francuske da uredi pojedine dijelove izložbe i napišu priloge za simpozij o aktualnosti Van Gennepa.

Svaka ljudska zajednica, prema Van Gennepu, ima određene svečane činove, ceremonije ili obrede pomoću kojih regulira prelazak iz jednog društvenog stanja u drugo: rođenje svakog pojedinog člana, prijelaz iz jedne dobne grupe u drugu, iz jednog zvanja u drugo, iz jedne sredine u drugu, pa čak i prelazak iz svijeta živih u svijet mrtvih. Obredi prijelaza uvijek se odvijaju u tri, najčešće nejednako elaborirane faze: odvajanje (séparation), prijelaz ili prag (limen, marge), te sjedinjavanje uz neku novu kvalitetu (agrégation). Pomoću obreda prijelaza definira se odnos između svetog i profanog (u širem dirkemovskom smislu) i održava kohezija ljudske zajednice u konfliktnim i kriznim trenucima. Predmeti, zvukovi, riječi i geste od kojih se sastoje obredi prijelaza mo-